

Bachelorthesis

De moderatie door sekse van de samenhangen van middelengebruik, schoolangst en sociale fobie met identiteit thuis en identiteit op school bij havo/vwo scholieren in Nederland

Naam cursus: Bachelorthesis

Cursuscode: 200600042

Naam studenten:

- Marit Bosma (3807673)
- Saskia van Doren (3659119)
- Carlijn Jaanen (3775038)
- Petra Thelosen (3800768)

Docent: Q. A. W. Raaijmakers

Datum: 1 – 06 - 2012

Abstract

This study examined the correlation of two different models. The first model represents the correlation of substance use, social phobia and school anxiety with the identity at home. The second model represents the correlation of substance use, social phobia and school anxiety with the identity at school. Both models are moderated by gender. Symptoms of social phobia and school anxiety are measured with the Screen for Child Anxiety related Emotional Disorder (SCARED), substance abuse is measured by an experimental questionnaire and finally, the two domains of identity are measured with the Spatial Continuity of Identity Questionnaire (SCIQ).

The total sample includes 1337 Dutch high school students in the age between 12 and 20 years, of which 621 boys and 710 girls.

A negative correlation is found in both models for substance use, school anxiety and social phobia with identity at home and identity at school. In addition, the strongest correlation with identity at school and identity at home, in both models, is found by school anxiety and the smallest correlation by substance use. No correlation is found between substance use and identity at home by boys. Only the consistency of substance use with identity (both at home and at school) is moderated by gender.

Keywords: substance use, social phobia, school anxiety, identity at home, identity at school.

Samenvatting

In dit onderzoek is de samenhang onderzocht van twee verschillende modellen. In model 1 wordt de samenhang van middelengebruik, sociale fobie en schoolangst met identiteit thuis onderzocht en in model 2 wordt de samenhang van middelengebruik, sociale fobie en schoolangst met identiteit op school onderzocht. Beide modellen worden gemodereerd door sekse. Symptomen van sociale fobie en schoolangst worden gemeten met de Screen for Child Anxiety related Emotional Disorder (SCARED), middelengebruik wordt gemeten door een experimentele vragenlijst en tot slot worden beide domeinen van identiteit gemeten met de Spatial Continuity of Identity Questionnaire (SCIQ).

De totale steekproef bestaat uit 1337 adolescenten, waarvan 621 jongens en 710 meisjes. De vragenlijst die in dit onderzoek gebruikt wordt, is afgenomen bij Nederlandse, middelbare scholieren tussen de 12 en 20 jaar van havo en vwo klassen.

Er is in beide modellen een negatieve samenhang gevonden voor zowel middelengebruik, schoolangst en sociale fobie met de identiteit thuis en de identiteit op school. Daarnaast is in beide modellen de sterkste samenhang gevonden met identiteit thuis en identiteit op school bij schoolangst en de minst sterke samenhang bij middelengebruik. Er is alleen geen samenhang gevonden tussen middelengebruik en identiteit thuis bij jongens. Alleen de samenhang van middelengebruik met identiteit (zowel thuis als op school) wordt gemodereerd door sekse.

Sleutelwoorden: middelengebruik, sociale fobie, schoolangst, identiteit thuis, identiteit op school.

Introductie

Een ontwikkelingsopgave in de adolescentie is het vormen van een identiteit. Dit kan een moeilijke taak zijn en adolescenten kunnen zich in verschillende contexten op een andere manier gedragen. De taak gedurende de adolescentie is het integreren van deze verschillende identiteiten tot één identiteit die hetzelfde is over tijd en context (Van Hoof, Raaijmakers, Van Beek, Hale, & Aleva, 2008; Erikson zoals geciteerd in Soenens & Luyckx 2003). Een hoger niveau van deze identiteitsontwikkeling leidt tot een hoger niveau van welzijn (Van Hoof & Raaijmakers, 2002). Daarom is het interessant om deze ontwikkeling nader te bekijken. Aangezien de domeinen thuis en op school de meest gekozen domeinen zijn in de afgenomen vragenlijst en daarnaast domeinen zijn waar adolescenten een groot deel van de tijd doorbrengen, worden deze in dit onderzoek opgenomen.

Naast het vormen van een identiteit, is de adolescentie ook een periode waarin adolescenten gaan experimenteren met middelen en krijgen ook schoolangst en sociale angst een belangrijke rol in het leven van de adolescent (Brown et al., 2008; Ranta et al., 2007; Venta, Sharp, & Hart, 2012). Aangezien al deze variabelen kenmerkend zijn voor de adolescentieperiode, is het interessant om nader onderzoek uit te voeren naar mogelijke samenhang van deze variabelen met de identiteit thuis en op school.

Identiteit

De persoonlijke identiteit is het gevoel dezelfde persoon te zijn in verschillende situaties en door de tijd heen (Van Hoof et al., 2008). Adolescenten kunnen moeite hebben met het vormen van de persoonlijke identiteit. Zij kunnen zich in verschillende contexten, zoals op school, bij sport of in de vrije tijd op verschillende manieren gedragen. In de adolescentie is de ontwikkelingsstaak om deze verschillende domeingebonden identiteiten tot één identiteit te ontwikkelen, die hetzelfde is over tijd en situaties (Van Hoof et al., 2008; Erikson zoals geciteerd in Soenens & Luyckx, 2003). Van Hoof en Raaijmakers (2002) beschrijven dit als de spatiële-temporele continuïteit.

Marcia (1983) beschrijft dat de adolescent zich op het gebied van identiteit in vier verschillende statussen bevinden. Ten eerste is er de diffusionstatus waarin adolescenten nog geen definitieve keuzes of bindingen gemaakt hebben en niet actief op zoek zijn naar rollen en identiteitsaspecten die bij hen passen. In de foreclosurestatus is er wel sprake van een definitieve binding van de adolescent aan een bepaalde rol, maar deze keuze is niet gemaakt door actief op zoek te zijn. De keuze is in deze status gemaakt door voorbeelden zoals ouders of vrienden. Wanneer de adolescent zich in de status van exploratie en crisis bevindt en nog geen bindingen is aangegaan, bevindt hij zich in de moratoriumstatus. Tot slot is er de achievementstatus, in deze status bevinden adolescenten zich als ze na een actieve exploratieperiode overwogen keuzes gemaakt hebben voor een bepaalde rol (Soenens & Luyckx, 2003). Personen hoeven deze

statussen niet lineair te doorlopen en kunnen switchen tussen de statussen (Waterman, 1999). Goossens (2001) en Crocetti, Klimstra, Keijsers, Hale en Meeus (2009) beschrijven verder dat adolescenten zich op de verschillende domeinen in verschillende statussen kunnen bevinden.

Identiteit thuis. Uit onderzoek van Marcia (1983) is gebleken dat adolescenten, net als jongere kinderen, zich veilig moeten voelen om te exploreren en om vervolgens een goede identiteit te ontwikkelen (Wytttenbach, 2008). De scheiding van adolescenten met ouders is een gezond proces tijdens de adolescentie. Adolescenten die succesvol zijn in het oplossen van de ontwikkelingstaken zijn beter in staat om zich emotioneel te individualiseren van ouders. Dit wil zeggen, naarmate adolescenten meer onafhankelijk zijn, hebben zij minder conflicten met ouders (Mullis, Graf, & Mullis, 2009). Resultaten in deze studie geven aan dat de kijk van adolescenten op het zorgzame gedrag van moeder, en niet dat van vader, een hoge voorspelling kan geven op de foreclosurestatus bij adolescenten. Daarnaast wordt de emotionele autonomie gezien als een goede voorspeller voor het ontwikkelen van de moratoriumstatus en de foreclosurestatus. In onderzoek van Mullis en collega's (2009) komt naar voren dat een gezonde identiteitsontwikkeling van adolescenten vaker voorkomt in gezinnen waarin adolescenten zich verbonden voelen met hun ouders en in staat zijn om hun individualiteit te uiten. Daarin zijn zowel vaders als moeders belangrijke personen om het incasseringsvermogen en exploratievaardigheden van kinderen te ontwikkelen. Genegenheid naar beide ouders is gerelateerd aan toekomstige vormen van autonomie en aansluiting, zo merkt Kroger (2007) op zoals geciteerd in Mullis et al. (2009).

Identiteit op school. Meeus, Iedema, Helsen en Vollebergh (1999) beschrijven drie belangrijke verschillen tussen identiteit op school en andere identiteiten. Ten eerste is de ontwikkeling van identiteit op school minder sterk. Daarnaast wordt voor de identiteit op school de foreclosurestatus vaak gezien als het "eindpunt" van de identiteitsontwikkeling. Tot slot bevinden adolescenten zich op het gebied van identiteit op school langer dan op andere domeinen in de moratoriumstatus. Dat de status van foreclosure vaker als eindpunt geldt voor identiteit op school heeft te maken met het feit dat de adolescenten niet het gevoel hebben veel aan hun status op dit gebied te kunnen veranderen en dat reflecteren hierop dus weinig zin heeft (Meeus et al., 1999). Ook het feit dat adolescenten zich op dit gebied vaker en langer in de moratoriumstatus bevinden, heeft te maken met de invloed die ze niet altijd uit kunnen oefenen op hun positie op school. In dit geval heeft de crisis geen betrekking op de vrijheid van het maken van keuzes voor een rol, maar op eisen die de omgeving aan de adolescent stelt en waar hijzelf geen invloed op uit kan oefenen (Meeus et al., 1999).

Middelengebruik

De adolescentie wordt naast het vormen van een identiteit, ook gekenmerkt door een toename van risicogedrag waarbij veel adolescenten beginnen te experimenteren met onder andere sigaretten, alcohol en illegale drugs (Brown et al., 2008; Conner, Helleman, Ritchie, & Noble, 2010; Marklein, Negriff, & Dom, 2009; Zapert, Snow, & Tebes, 2002).

In deze fase kan onderscheid gemaakt worden tussen experimenteel en afhankelijk gebruik (Zapert et al., 2002), waarbij afhankelijk gebruik ook wel een verslaving kan worden genoemd (Conner et al., 2010). Adolescenten die gebruik maken van alcohol, sigaretten en andere drugs hebben een verhoogd risico op negatieve gevolgen, waaronder een verminderd school functioneren en lichamelijke en gezondheidsproblemen (Branstetter, Low, & Furman, 2011; Brown et al., 2008).

Er zijn veel middelen bekend, waaronder marihuana, hallucinogenen, nicotine, kalmeringsmiddelen, alcohol, cocaïne, heroïne en genotmiddelen (Cotto et al., 2010). Alcohol en nicotine zijn echter de meest gebruikte middelen onder adolescenten (Cotto et al., 2010; Duncan, Duncan, & Hops, 1998). Volgens Branstetter en collega's (2011) heeft ruim de helft van de Amerikaanse adolescenten alcohol en nicotine gebruikt en heeft ook bijna de helft marihuana of harddrugs geprobeerd. Volgens Duncan en collega's (1998) en Zapert en collega's (2002) zit er een volgorde in het gebruik van middelen. Ten eerste experimenteren jongeren met alcohol of sigaretten, gevolgd door marihuana, om uiteindelijk te experimenteren met andere illegale drugs (Duncan et al., 1998; Zapert et al., 2002).

Sociale fobie

De sociale fobie, ook wel sociale angststoornis genoemd, is een veelvoorkomende aandoening, die wordt geassocieerd met een verminderde kwaliteit van leven en ernstige functionele beperkingen op het gebied van onderwijs, beroep en sociale domeinen (Acarturk, De Graaf, Van Straten, Ten Have, & Cuijpers, 2008). De symptomen van deze fobie komen vooral tot uiting in de vroege of midden adolescentie, met een piek in de leeftijdsgroep van 14 en 15 jaar, aldus Ranta en collega's (2007). Karlsson en collega's (2010) bevestigen dit en benoemen daarnaast nog dat de symptomen zich ook in de kindertijd kunnen uiten.

De symptomen van een sociale fobie zijn: (1) een duidelijke en aanhoudende angst voor één of meer situaties waarin men sociaal moet functioneren of moet presteren en waarbij men blootgesteld wordt aan onbekenden of een mogelijke kritische beoordeling door anderen; (2) blootstelling aan de gevreesde sociale situatie sociale situatie lokt angst uit, die zich kan uiten in een paniekaanval; (3) de persoon is zich ervan bewust dat zijn of haar angst overdreven of onredelijk is; (4) de gevreesde sociale situaties worden vermeden dan wel doorstaan met intense angst of lijden; (5) de

vermijding, de angstige verwachting of het lijden in de gevreesde sociale situatie belemmeren in significante mate het dagelijks functioneren; (6) bij personen onder de 18 jaar is de duur ten minste zes maanden; (7) de angst of vermijding zijn niet het gevolg van directe fysiologische effecten van een middel of een somatische aandoening en is niet toe te schrijven aan een andere psychische stoornis; (8) indien er sprake is van een somatische aandoening of een andere psychische stoornis, houdt de angst van criterium (1) daar geen verband mee (APA, 2000). Deze symptomen kunnen tot slechte schoolprestaties, schooluitval, slechte prestaties op het werk en werkloosheid leiden (Essau, Conradt, & Petermann, 1999).

Schoolangst

Ollendick, King en Muris (2002) beschrijven dat het ervaren van angst voor kan komen bij zowel kinderen als adolescenten, bijna alle kinderen ervaren wel een vorm van angst gedurende de ontwikkeling. Onderzoek wijst uit dat vijf tot 17 procent van de kinderen en adolescenten een angststoornis hebben (Hale, Raaijmakers, Muris, & Meeus, 2005). De symptomen van deze angststoornissen hebben vaak een belemmerende invloed op het dagelijks leven van adolescenten (Venta et al., 2012; Ollendick & King, 1994).

Angst om naar school te gaan kan geschaard worden onder angststoornissen, maar is in tegenstelling tot andere vormen van angst niet opgenomen in de DSM-IV (Hale, Raaijmakers, Muris, Van Hoof, & Meeus, 2007). In de literatuur worden verschillende begrippen gebruikt om angst voor het naar school gaan te definiëren, waaronder schoolfobie, schoolweigering en spijbelen. Deze begrippen hebben allen betrekking op de angst, het vermijden en het weigeren van naar school gaan. Martínez-Monteagudo, Inglés, Trianes en García-Fernández (2011) omschrijven schoolangst als een set samen voorkomende symptomen die gegroepeerd kunnen worden onder cognitieve, motorische en psychofysiologische reacties die een persoon vertoont op schoolsituaties die hij ervaart als bedreigend of gevaarlijk. King, Heyne, Tonge, Gullone en Ollendick (2001) noemen moeilijkheden met het naar school gaan, gerelateerd aan emotionele stress, angst en depressie in de definitie voor schoolweigering. Een andere beschrijving die gegeven wordt is simpelweg angst en bangheid geassocieerd met naar school gaan en het vermijden van het naar school gaan (Tyrrell, 2005; Chitiyo & Wheeler 2006; Kearney, Eisen, & Silverman, 1995).

Wanneer schoolangst niet behandeld wordt, kan dit leiden tot nadelige gevolgen. De prestaties van deze adolescenten op school kunnen achterblijven, wat leidt tot minder ontwikkelingskansen. Verder bestaat er de kans op een depressie, isolatie, angststoornissen en antisociaal gedrag wanneer schoolangst niet behandeld wordt (Chitiyo & Wheeler, 2006; Tyrrell, 2005).

Identiteit thuis versus identiteit op school

Uit onderzoek van Sartor en Youniss (2002) komt naar voren dat er een sekseverschil is voor ouderlijke steun, waarbij meisjes meer ouderlijke steun rapporteerden dan jongens. Deze steun is positief gerelateerd aan de identiteitsprestatie, waardoor verwacht kan worden dat meisjes een positievere score op de identiteit thuis zullen halen. Met betrekking tot identiteit op school beschrijft Waterman (1999) dat er geen verschillen gevonden zijn tussen jongens en meisjes.

Verondersteld wordt dat de identiteit thuis eerder wordt ontwikkeld dan de identiteiten op andere domeinen. Hieruit kan worden opgemaakt dat wanneer iemand een hoge score heeft op de identiteit thuis, dit zal doorwerken in een hoge, dus positieve score op identiteit op school.

Middelengebruik versus identiteit thuis en op school

Wat betreft het middelengebruik kan aangenomen worden dat jongens meer alcohol en marihuana gebruiken en meisjes meer kalmerende middelen (Zapert et al., 2002; Cotto et al., 2010). In zijn totaliteit blijken jongens meer middelen te gebruiken dan meisjes (Duncan et al., 1998). Met betrekking tot identiteit op school beschrijft Waterman (1999) dat er geen verschillen gevonden zijn tussen jongens en meisjes. Voor identiteit thuis wordt, zoals eerder beschreven, verwacht dat meisjes een positievere score zullen behalen dan jongens.

Adolescenten die een positieve identiteitscore hebben, lopen minder risico op middelengebruik (Crocetti et al., 2009; Swartz et al., 2011). Indien de adolescenten in een identiteitscrisis terecht komen, kan dit externaliserend probleemgedrag veroorzaken, waaronder middelengebruik (Crocetti, Rubini, Luyckx, & Meeus, 2008; Helsen, Vollebergh, & Meeus, 1999)

Sociale fobie versus identiteit thuis en op school

Zoals eerder beschreven kan verwacht worden dat meisjes een positievere score op de identiteit thuis zullen behalen. Daarnaast wordt beschreven dat de symptomen van de sociale fobie bij meisjes vaker voor komen dan bij jongens (Ranta et al., 2007; Akse, Hale, Engels, Raaijmakers, & Meeus, 2007). Voor de identiteit op school worden geen verschillen tussen jongens en meisjes genoemd.

Wat betreft de samenhang beschrijven Crocetti en collega's (2009) dat de besluitvormingsprocessen in de adolescentie en het vormen van een identiteit gepaard kunnen gaan met angst. Als er gekeken wordt naar het statusmodel van Marcia (1966) blijkt dat adolescenten in de diffusionstatus en de moratorium status meer angstgevoelens laten zien. Daarnaast is er bewijs gevonden dat een hoog niveau van angst een risicofactor is voor de identiteitsontwikkeling bij adolescenten (Crocetti et al., 2009). Dit uit zich ook in een minder gevoel van eigenwaarde en zelfbeeld, aldus Izgiç, Akyüz, Doğan, & Kuğu (2004).

Schoolangst versus identiteit thuis en op school

Zoals hierboven beschreven zijn er geen verschillen gevonden tussen jongens en meisjes met betrekking tot de identiteit op school (Waterman, 1999). Voor meisjes wordt een positievere score op identiteit thuis verwacht. Naar verschil in schoolangst tussen jongens en meisjes is geen onderzoek gedaan, echter in het algemeen rapporteerden meisjes meer angsten dan jongens (Ollendick & King 1994; Lewinsohn, Lewinsohn, Gotlib, Seeley, & Allen 1998).

In onderzoek van Van Hoof en collega's (2008) wordt beschreven dat wanneer een adolescent niet in staat is om op school te "zijn wie hij kan zijn" door bijvoorbeeld negatieve invloeden van klasgenoten, hij minder goed in staat is zijn identiteit tot één geheel te ontwikkelen. Dit kan een stressor zijn, die kan leiden tot schoolangst.

Moderatie Sekse

In de literatuur wordt beschreven dat voor de identiteit op school geen verschil tussen jongens en meisjes bestaat (Waterman, 1999). Voor identiteit thuis worden deze verschillen ook niet beschreven, al wordt in dit onderzoek verwacht dat meisjes door een hogere mate van ouderlijke steun een hogere score op identiteit thuis behalen (Sartor, & Youniss, 2002).

Verder blijkt uit de literatuur dat jongens vaker middelen gebruiken dan meisjes (Duncan et al., 1998) en dat meisjes vaker angstig zijn (Ollendick, & King 1994). Tevens wordt beschreven dat jongens meer externaliserend gedrag vertonen, waar meisjes juist meer internaliserend gedrag vertonen (Leve, Kim, & Pears, 2005). Gezien deze verschillen tussen de seksen op het gebied van angsten en middelengebruik, is de vraag of er sprake is van een interactie-effect erg interessant.

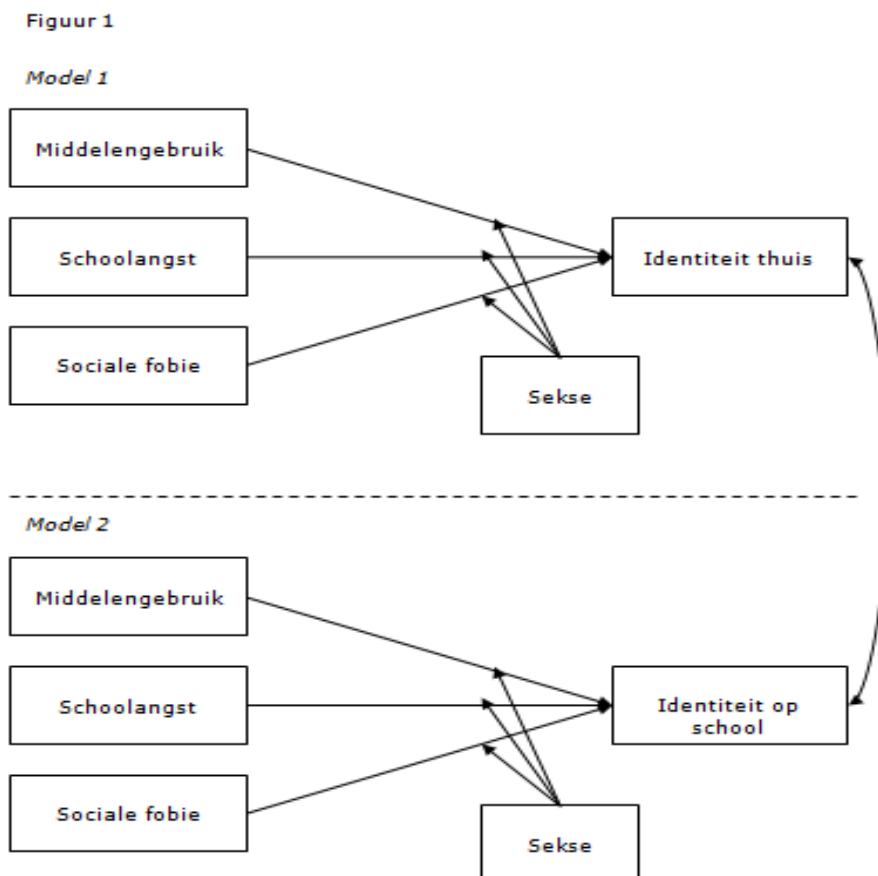
Huidig onderzoek

In dit onderzoek wordt gekeken naar de samenhang van middelengebruik, sociale fobie en schoolangst met de identiteit van de adolescenten, zowel thuis (model 1) als op school (model 2). Verwacht wordt dat sociale angst en schoolangst negatief samenhangen met zowel identiteit thuis als identiteit op school. Een hoge mate van angst is mogelijk een risico voor identiteitsontwikkeling in de adolescentie, omdat dit de jongeren kan belemmeren in het maken van belangrijke keuzes (Crocetti et al., 2009). Verwacht wordt dat middelengebruik negatief samenhangt met de identiteit thuis en op school, aangezien middelengebruik een verhoogd risico heeft op negatieve gevolgen, waardoor adolescenten minder goed in staat worden geacht om een positieve identiteitscore te verkrijgen.

Verder wordt er gekeken of er verschillen gevonden worden tussen deze twee modellen. Hierbij zal allereerst gekeken worden of de samenhang van de variabelen anders is voor de identiteit thuis dan de identiteit op school. Verwacht wordt dat zowel middelengebruik, sociale fobie en schoolangst in sterkere mate tot uiting komen op

school dan thuis, wat zal leiden tot een lagere score op identiteit op school dan op identiteit thuis. Deze verwachting wordt ondersteund door de gedachte dat onder andere groepsdruk, aanpassingen aan nieuwe situaties en onzekerheden die zich uiten op school en passen bij de adolescentiefase een rol spelen. Onderzoek van Meeus en collega's (1999) beschrijft bovendien dat adolescenten zich op het gebied van identiteit op school langer dan op de andere domeinen zich bevinden in de moratoriumstatus.

Daarnaast worden deze modellen voor jongens en meisjes apart bekeken. Uit de literatuur komt naar voren dat jongens meer externaliserend gedrag en meisjes meer internaliserend gedrag vertonen (Leve et al., 2005). Meisjes zijn vaker angstig (Ollendick & King, 1994) en jongens gebruiken vaker middelen (Duncan et al., 1998). Hieruit komt de verwachting naar voren dat de samenhang, zoals te zien in onderstaand model, er voor jongens en meisjes wel eens anders uit zou kunnen zien. Om dit nader te bekijken, wordt sekse als moderator opgenomen, zoals hieronder te zien is in figuur 1.

Figuur 1. De samenhang van middelengebruik, schoolangst en sociale fobie met identiteit thuis en identiteit op school, gemodereerd door sekse.

Methode

Selectie en beschrijving steekproef

Aan het onderzoek namen 1337 leerlingen deel, waaronder 621 jongens (46,4%), 710 meisjes (53,1%) en van 6 leerlingen was het geslacht niet ingevuld. De operationele populatie van dit onderzoek betrof alle middelbare scholieren op havo en vwo niveau in Nederland. De leeftijd van deze leerlingen liep van 12 tot 20 jaar ($M = 15,2$, $SD = 1,78$). Uit deze populatie is een selecte clustersteekproef getrokken.

Beschrijving meetinstrumenten

De informatie in dit onderzoek is verkregen door een one-moment-survey. Dit is een kwantitatief onderzoek waarbij leerlingen één keer een vragenlijst invullen, waarvoor ze ongeveer 50 minuten de tijd krijgen. De gebruikte vragenlijst is een samengestelde lijst van verschillende instrumenten, namelijk de Screen for Child Anxiety Related Emotional Disorders (SCARED), de Spatial Continuity of Identity Questionnaire (SCIQ) en een experimentele vragenlijst. Nadat de verkregen gegevens ingevoerd en gecontroleerd zijn met SPSS, zijn verschillende analyses uitgevoerd. Ten eerste zijn er, om de te onderzoeken variabelen te meten, van de losse items schalen samengesteld voor middelengebruik, schoolangst en sociale fobie. Tevens is voor de variabelen identiteit thuis en identiteit op school een score berekend. Deze schalen zijn vervolgens gecontroleerd op hun betrouwbaarheid.

Identiteit thuis en op school. De identiteit thuis en op school is gemeten met de SCIQ, waarbij de adolescenten hun identiteit op verschillende domeinen beschrijven (Van Hoof, Raaijmakers, Van Beek, Hale, & Aleva, 2008). Per drie zelfgekozen domeinen vullen de adolescenten 20 stellingen in op een zevenpunts-Likertschaal (-3 'zo ben ik daar helemaal niet' tot +3 'zo ben ik daar helemaal'). Een voorbeeld van een stelling is 'Ik ben eenzaam'. Op deze manier wordt meer zicht verkregen op de identiteit van de adolescenten op deze verschillende domeinen. Een hoge score op identiteit betekent dat de adolescent een positief beeld heeft van zichzelf. De scores gebaseerd op deze vragenlijst van identiteit thuis en identiteit op school, hadden een Cronbach's Alfa van $\alpha = .81$.

Schoolangst en sociale fobie. Voor het meten van de schoolangst en de sociale fobie is gebruik gemaakt van de SCARED (Birmaher et al., 1997; Hale et al., 2005). Door de Committee On Test Affairs Netherlands (COTAN) wordt deze test gewaardeerd als voldoende in betrouwbaarheid, goed in begripsvaliditeit en voldoende in de criteriumvaliditeit. Dit instrument meet symptomen van angststoornissen bij kinderen en adolescenten, waaronder symptomen van schoolangst en sociale fobie. Per onderzoeksvariabele zijn vier items opgenomen. Voorbeelden hiervan zijn: 'Ik ga niet graag naar school' of 'ik vind het moeilijk om met mensen te praten die ik niet ken'. De leerlingen kunnen daarbij kiezen uit drie antwoordmogelijkheden (1= bijna nooit, 2=

soms en 3= vaak). In dit onderzoek wordt de term schoolangst gebruikt voor het beschrijven van symptomen als angst voor het vermijden van of het weigeren naar school te gaan. Onder sociale fobie worden symptomen verstaan als angst voor en het zoveel mogelijk vermijden van sociale gevreesde situaties. De SCARED, zoals gebruikt in dit onderzoek, meet niet of een adolescent een stoornis heeft, maar is bedoeld om de aanwezigheid van symptomen die geassocieerd zijn met schoolangst en sociale fobie in kaart te brengen. De scores van de vragenlijst op de subschalen van sociale fobie en schoolangst hebben een Cronbach's alfa van respectievelijk $\alpha = .84$ en $\alpha = .59$.

Middelengebruik. In dit onderzoek is middelengebruik gemeten met een experimentele vragenlijst, waarbij zeven vragen gesteld zijn over het gebruik van alcohol, tabak, wiet, marihuana, hasj, XTC, cocaïne, amfetamine, heroïne en kalmeringsmiddelen. Zes van de zeven items bestaan uit zes antwoordcategorieën (1= geen enkele keer tot 6= iedere dag). Alleen item drie bevat negen antwoordcategorieën (1= ik heb nooit gerookt, zelfs niet een trekje tot 9= ik rook dagelijks). De vragenlijst heeft een goede betrouwbaarheid ($\alpha = .75$).

Onderzoeksprocedure en dataverzameling

Dit onderzoek is onderdeel van een longitudinaal onderzoek, waarbij onderzoekers verschillende scholen in Nederland benaderd hebben. Er wordt gestreefd om leerlingen in havo- en vwo-klassen meerdere jaren achter elkaar deel te laten nemen aan het onderzoek. Bij de deelnemende scholen zijn in de betreffende klassen vragenlijsten uitgedeeld, die leerlingen individueel hebben ingevuld. Wanneer er onduidelijkheden of vragen bij de leerlingen waren, waren zowel leerkrachten als onderzoekers in de buurt om deze te beantwoorden.

Dataverwerking en data-analyse

Met behulp van regressieanalyses is de samenhang van middelengebruik, schoolangst en sociale fobie met identiteit thuis onderzocht, waarbij sekse als moderator is opgenomen in het model. Er is ook gekeken of er een samenhang bestaat van middelengebruik, schoolangst en sociale fobie met identiteit op school, waarbij sekse wederom als moderator is opgenomen.

Om te kijken hoeveel procent van de verklaarde variantie in de twee verschillende identiteiten verklaard wordt door de drie onafhankelijke variabelen, wordt gekeken naar de R^2 . Hiermee kunnen de twee modellen met elkaar vergeleken worden. Binnen elk model is de invloed van de drie onafhankelijke variabelen met elkaar vergeleken, door te kijken naar de β 's. Op deze manier wordt gekeken welke invloed van deze variabelen het grootst is. Uit deze analyse wordt verder opgemaakt of er sprake is van een positieve dan wel negatieve samenhang. Op de betekenis van deze samenhang zal in de resultatensectie verder in worden gegaan.

Door de regressiecoëfficiënten van jongens te vergelijken met het betrouwbaarheidsinterval van meisjes, is nagegaan of de invloed van middelengebruik, sociale fobie en schoolangst op de twee identiteiten tussen deze twee groepen significant van elkaar verschillen.

Resultaten

In het eerste model (tabel 1 en 2) wordt 18,5% van de variantie bij identiteit thuis verklaard door middelengebruik, schoolangst en sociale fobie. Deze drie variabelen hebben ieder een negatieve samenhang met identiteit thuis, wat inhoudt dat een hogere score op één van deze onafhankelijke variabelen leidt tot een lagere score op identiteit thuis.

Tabel 1. Statistische gegevens

Algemeen	<i>B</i>	<i>SE B</i>	β	<i>p</i>	95,0% betrouwbaarheidsinterval van <i>B</i>	
					Ondergrens	Bovengrens
Identiteit thuis						
Middelengebruik	-.148 _a	.034	-.115	.000	-.216	-.081
Schoolangst	-.701 _b	.055	-.337	.000	-.809	-.593
Sociale fobie	-.259 _c	.034	-.201	.000	-.362	-.191
Identiteit op school						
Middelengebruik	-.158 _a	.028	-.141	.000	-.214	-.103
Schoolangst	-.954 _d	.055	-.437	.000	-1.061	-.847
Sociale fobie	-.355 _c	.033	-.275	.000	-.419	-.291

Tabel 1. De belangrijkste statistische gegevens met betrekking tot de samenhang van middelengebruik, schoolangst en sociale fobie met identiteit thuis en identiteit op school.

Noot. $R^2 = .19$ voor identiteit thuis, $R^2 = .31$ voor identiteit op school.

Noot. Geen overeenkomstig subscript betekent dat *B* significant verschilt ($p = .05$)

Met het onderling vergelijken van de β -scores van de regressieanalyse, is de hoogste β gevonden bij schoolangst met identiteit thuis. Middelengebruik daarentegen heeft de laagste β .

In het tweede model (tabel 1 en 3) wordt 31,1% van de variantie bij identiteit op school verklaard door middelengebruik, schoolangst en sociale fobie. Deze drie variabelen hebben ook ieder een negatieve samenhang met identiteit op school, wat inhoudt dat een hogere score op één van deze onafhankelijke variabelen leidt tot een lagere score op identiteit op school.

Ook in het tweede model zijn de β -scores onderling vergeleken waarbij de hoogste β is gevonden bij schoolangst met identiteit op school. Middelengebruik daarentegen heeft de laagste β .

Tabel 2. Statistische gegevens Model 1

Identiteit thuis	<i>B</i>	<i>SE B</i>	β	<i>p</i>	95,0% betrouwbaarheidsinterval van <i>B</i>	
					Ondergrens	Bovengrens
Jongens						
Middelengebruik	-.068 _a	.044	-.061	.127	-.155	.019
Schoolangst	-.755 _b	.089	-.339	.000	-.929	-.580
Sociale fobie	-.263 _c	.056	-.191	.000	-.373	-.154
Meisjes						
Middelengebruik	-.286 _c	.055	-.185	.000	-.393	-.179
Schoolangst	-.658 _b	.070	-.332	.000	-.796	-.520
Sociale fobie	-.251 _c	.044	-.203	.000	-.337	-.165

Tabel 2. De belangrijkste statistische gegevens met betrekking tot de samenhang van middelengebruik, schoolangst en sociale fobie met identiteit thuis voor jongens en meisjes.

Noot. Geen overeenkomstig subscript betekent dat *B* significant verschilt ($p = .05$)

Tabel 3. Statistische gegevens Model 2

Identiteit op school	<i>B</i>	<i>SE B</i>	β	<i>p</i>	95,0% betrouwbaarheidsinterval van <i>B</i>	
					Ondergrens	Bovengrens
Jongens						
Middelengebruik	-.117 _a	.036	-.126	.001	-.187	-.047
Schoolangst	-.944 _b	.087	-.416	.000	-1.115	-.774
Sociale fobie	-.320 _c	.054	-.232	.000	-.425	-.214
Meisjes						
Middelengebruik	-.238 _c	.050	-.159	.000	-.337	-.139
Schoolangst	-.953 _b	.071	-.448	.000	-1.093	-.814
Sociale fobie	-.374 _c	.041	-.302	.000	-.455	-.292

Tabel 3. De belangrijkste statistische gegevens met betrekking tot de samenhang van middelengebruik, schoolangst en sociale fobie met identiteit op school voor jongens en meisjes .

Noot. Geen overeenkomstig subscript betekent dat *B* significant verschilt ($p = .05$)

In beide modellen is allereerst gekeken naar een mogelijke samenhang tussen de bovengenoemde variabelen binnen de gehele onderzoeksgroep. Onafhankelijk van het gegeven of er wel of geen samenhang gevonden is, is iedere keer ook gekeken of er een samenhang bestaat bij zowel jongens als bij meisjes en of deze mogelijke samenhang van elkaar verschilt.

Middelengebruik

Model 1. Bij jongens is geen samenhang gevonden tussen middelengebruik en identiteit thuis. Bij meisjes is een negatieve samenhang gevonden tussen

middelengebruik en identiteit thuis, wat betekent dat meer middelengebruik leidt tot een lagere score op identiteit thuis en dat minder middelengebruik leidt tot een hogere score op identiteit thuis. Het verschil in samenhang bij jongens en bij meisjes is statistisch significant (tabel 2).

Model 2. Bij zowel jongens als bij meisjes is een negatieve samenhang gevonden tussen middelengebruik en identiteit op school, wat betekent dat veel middelengebruik leidt tot een lagere score op identiteit op school en dat weinig middelengebruik leidt tot een hogere score op identiteit thuis. Het verschil in samenhang bij jongens en bij meisjes is statistisch significant. De negatieve samenhang is bij meisjes statistisch significant sterker (tabel 3).

Schoolangst

Model 1 en Model 2. Bij zowel jongens als bij meisjes is een negatieve samenhang gevonden tussen schoolangst en identiteit thuis en identiteit op school. Dit betekent dat hoe meer angst iemand heeft voor school, des te lager de identiteitscore is en omgekeerd. De negatieve samenhang is bij jongens en bij meisjes statistisch gezien even sterk.

Sociale fobie

Model 1 en Model 2. Bij zowel jongens als bij meisjes is een negatieve samenhang gevonden tussen sociale fobie en identiteit thuis en identiteit op school, wat betekent dat een hogere score op sociale fobie leidt tot een lagere identiteitscore en een lagere score op sociale fobie leidt tot een hogere identiteitscore. Net als bij schoolangst, is ook bij sociale fobie de negatieve samenhang bij jongens en bij meisjes statistisch gezien even sterk.

Conclusie en discussie

In het huidige onderzoek is de samenhang van middelengebruik, schoolangst en sociale fobie met identiteit thuis en identiteit op school onderzocht. Hierbij is sekse als modererende variabele opgenomen. Op basis van voorgaand literatuuronderzoek werd allereerst verwacht dat middelengebruik, sociale angst en schoolangst negatief zouden samenhangen met zowel identiteit thuis als de identiteit op school. Daarnaast werd verwacht dat er een sterkere samenhang gevonden zal worden bij model 2 dan bij model 1. Tot slot werd verwacht dat de samenhang van de variabelen er voor jongens en meisjes anders uit zou kunnen zien.

Allereerst is te zien dat in beide modellen zowel middelengebruik, schoolangst en sociale fobie een negatieve samenhang vertonen met de identiteit thuis en de identiteit op school. Dit laat zien dat de samenhangen hetzelfde zijn in beide modellen, wat niet overeenkomt met de vooraf opgestelde verwachting (tabel 1). Deze bevinding komt wel overeen met de verwachting dat zowel middelengebruik, schoolangst als sociale angst

negatief zouden samenhangen met zowel identiteit thuis als de identiteit op school (tabel 1). Op basis van deze gegevens kan geconcludeerd worden dat de resultaten deels overeenkomen met bovenstaande verwachtingen. Hierbij moet echter worden opgemerkt dat er geen samenhang is gevonden bij jongens met betrekking tot middelengebruik en identiteit thuis. Verwacht werd dat jongens meer middelen gebruiken en daardoor negatiever zouden scoren op hun identiteit. Nu is gebleken dat er bij jongens helemaal geen samenhang bestaat met identiteit, kan geconcludeerd worden dat middelengebruik toch niet een dergelijke invloed heeft op de identiteit thuis als verwacht. Een mogelijke verklaring hiervoor kan zijn dat jongens thuis niet met middelen experimenteren en op school wel. Hierbij is het interessant te vermelden dat in beide modellen de sterkste samenhang is gevonden met schoolangst en de minst sterke samenhang met middelengebruik.

Ten tweede valt op dat middelengebruik, schoolangst en sociale fobie samen een grotere invloed hebben op de score van de identiteit op school dan op de score van identiteit thuis. Bij de identiteit thuis (model 1) is de verklaarde variantie namelijk 18,5%, waar de identiteit op school (model 2) tegenover staat met een verklaarde variantie van 31,1%. Een mogelijke verklaring hiervoor kan zijn dat adolescenten zich veiliger voelen in hun eigen thuissituatie dan op school, waardoor ze thuis weinig of niet te maken hebben met de invloed van schoolangst en sociale fobie. Daarnaast kan angst, zowel schoolangst als sociale fobie, gerelateerd zijn aan leeftijdsgenoten waar adolescenten op school meer mee te maken hebben dan thuis.

Tot slot kan vermeld worden dat alleen de samenhang tussen middelengebruik en identiteit verschillen laat zien tussen jongens en meisjes. Dit verschil in samenhang geldt zowel voor de identiteit thuis als de identiteit op school. Gekeken naar de verwachting dat de samenhang er bij jongens anders uit zou kunnen zien dan bij meisjes, wordt dit alleen gevonden bij middelengebruik.

Beperkingen en aanbevelingen

Een eerste beperking heeft betrekking op het feit dat het huidige onderzoek gebaseerd is op gegevens van een selecte steekproef, wat ervoor zorgt dat de resultaten niet generaliseerbaar zijn naar alle havo/vwo leerlingen in Nederland. Dit komt omdat het gaat om een clustersteekproef, waarbij niet gegarandeerd kan worden dat alle observaties onafhankelijk zijn. Er kan nu niet uitgesloten worden dat kinderen die bij elkaar in de klas zitten meer op elkaar lijken dan 30 willekeurige havo/vwo leerlingen. Hierdoor kunnen sneller statisch significante verschillen gevonden worden, een aanbeveling om dit te ondervangen is een scherper significantieniveau. Daarnaast wordt aanbevolen om het onderzoek uit te voeren op basis van een aselechte steekproef om generaliseerbaarheid te vergroten.

Verder is er sprake van een causaliteitsprobleem. In dit onderzoek is gekeken naar de invloed van middelengebruik, schoolangst en sociale angst op zowel identiteit thuis als identiteit op school. Mogelijk is het interessant om in een volgend onderzoek de nadruk te leggen op de invloed van de identiteit thuis en op school op middelengebruik, schoolangst en sociale fobie, omdat uit onderzoek van Akse en collega's (2007) blijkt dat identiteit van invloed is op de ontwikkeling van angst. Er zal in nader onderzoek gekeken kunnen worden of dit ook geldt voor middelengebruik en of deze richtingen (met identiteit als onafhankelijke variabele) dezelfde samenhangen vertonen met het huidige onderzoek.

Literatuurlijst

- Acarturk, C., Graaf, R. de, Straten, A. van, Have, M. ten, & Cuijpers, P. (2008). Social phobia and number of social fears, and their association with comorbidity, health related quality of life and help seeking. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, *43*(4), 273-279.
doi:10.1007/s00127-008-0309-1
- Akse, J., Hale, W. W., Engels, R. C. M. E., Raaijmakers, Q. A. W., & Meeus, W. H. J. (2007). Stability and change in personality type membership and anxiety in adolescence. *Journal of Adolescence*, *30*(5), 1-22.
doi:10.1016/j.adolescence.2006.09.007
- American Psychiatric Association (2000). Diagnostic and statistical manual of mental disorders (4e ed.). Washington, dc: American Psychiatric Association.
- Branstetter, S. A., Low, S., & Furman, W. (2011). The influence of parents and friends on adolescent substance use: A multidimensional approach. *Journal of Substance Use*, *16*(2), 150-160.
doi:10.3109/14659891.2010.519421
- Brown, S. A., McGue, M., Maggs, J., Schulenberg, J., Hingson, R., Swartzwelder, S.,, & Murphy, S. (2008). A developmental perspective on alcohol and youths 16 to 20 years of age. *Pediatrics*, *121*(4), 290-310.
doi:10.1542/peds.2007-2243D
- Chitiyo, M., & Wheeler, J. J. (2006). School phobia: Understanding a complex behavioral response. *Journal of Research in Special Educational Needs*, *6*(2), 87-91. doi:10.1111/j.1471-3802.2006.00063.x
- Conner, B. T., Helleman, G. S., Ritchie, T. L., & Noble, E. P. (2010). Genetic, personality, and environmental predictors of drug use in adolescents. *Journal of Substance Abuse Treatment*, *38*(VOL), 178-190.
doi:10.1016/j.jsat.2009.07.004
- Cotto, J. H., Davis, E., Dowling, G. J., Elcano, J. C., Staton, A. B., & Weiss, S. R. B. (2010). Gender effects on drug use, abuse and dependence: A special analysis of results from the national survey on drug use and health. *Gender Medicine*, *7*(5), 402-413. doi:10.1016/j.genm.2010.09.004
- Crocetti, E., Klimstra, T., Keijsers, L., Hale, W. W., & Meeus, W. (2009). Anxiety trajectories and identity development in adolescence: A five-wave longitudinal study. *Journal of Youth and Adolescence*, *38*(6), 839-849.
doi:10.1007/s10964-008-9302-y
- Crocetti, E., Rubini, M., Luyckx, K., & Meeus, W. (2008). Identity formation in early and middle adolescents from various ethnic groups: From three

- dimensions to five statuses. *Journal of Youth and Adolescence*, 37(8), 983-996. doi:10.1007/s10964-007-9222-2
- Duncan, S. C., Duncan, T. E., & Hops, H. (1998). Progressions of alcohol, cigarette, and marijuana use in adolescence. *Journal of Behavioural Medicine*, 21(4), 375-388. doi:10.1023/A:1018730814379
- Erikson, E. H. (1968). *Identity: Youth and crisis*. Faber and Faber: Londen.
- Essau, C. A., Conradt, J., & Petermann, F. (1999). Frequency and comorbidity of social phobia and social fears in adolescents. *Behaviour Research and Therapy*, 37(9), 831-884. DOI?
- Goossens, L. (2001). Global versus domain-specific statuses in identity research: A comparison of two self-report measures. *Journal of Adolescence*, 24(6), 681- 699. doi:10.1006/jado.2001.0438
- Hale, W. W., Raaijmakers, Q., Muris, P., & Meeus, W. (2005). Psychometric properties of the screen for child anxiety related emotional disorders (SCARED) in the general adolescent population. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 44(3), 283-290. doi:10.1097/00004583-200503000-00013
- Hale, W. W., Raaijmakers, Q., Muris, P., Hoof, A. van, & Meeus, W. (2007). Developmental trajectories of adolescent anxiety disorder symptoms: A 5-year prospective community study. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 47(5), 556-564. doi:10.1097/CHI.0b013e3181676583
- Helsen, M., Vollebergh, W., & Meeus, W. (1999). Psychosociale problemen in de adolescentie: De samenhang met hechting aan ouders en vrienden en identiteit. *Nederlands Tijdschrift voor de Psychologie en haar Grensgebieden*, 54, 256-275.
- Hoof, A. van, & Raaijmakers, Q. A. W. (2002). The spatial integration of adolescent identity: Its relation to age, education, and subjective well-being. *Scandinavian Journal of Psychology*, 43(3), 201-212. doi:10.1111/14679450.00288
- Hoof, A. van, Raaijmakers, Q. A. W., Beek, Y. van, Hale, W. W., & Aleva, L. (2008). A multi-mediation model on the relations of bullying victimization, identity, and family with adolescent depressive symptoms. *Journal of Youth and Adolescence*, 37(7), 772-782. doi:10.1007/s10964-007-9261-8
- Izgiç, F., Akyüz, G., Doğan, O., & Kuğu, N. (2004). Social phobia among university students and its relation to self-esteem and body image. *Canadian Journal of Psychiatry*, 49(9), 630-634.
- Leve, L. D., Kim, H. K., & Pears, K. C. (2005). Childhood temperament and family

- environment as predictors of internalizing and externalizing trajectories from ages 5 to 17. *Journal of Abnormal Child Psychology*, *33*(5), 505–520. doi:10.1007/s10802-005-6734-7
- Karlsson, B., Sigström, R., Waern, M., Östling, S., Gustafson, D., & Skoog, I. (2010). The prognosis and incidence of social phobia in an elderly population. A 5-year follow-up. *Acta Psychiatrica Scandinavica*, *122*(1), 4-10. doi:10.1111/j.1600-0447.2010.01559.x
- Kearney, C. A., Eisen, A. R., & Silverman, W. K. (1995). The legend and myth of schoolphobia. *School Psychology Quarterly*, *10*(1), 65-85. doi:10.1037/h0088293
- King, N. J., Heyne, D., Tonge, B., Gullone, E., & Ollendick, T. H. (2001). School refusal: Categorical diagnoses, functional analysis and treatment planning. *Clinical Psychology and Psychotherapy*, *8*(5), 352-360. doi:10.1002/cpp.313
- Lewinsohn, P. M., Lewinsohn, M., Gotlib, I. H., Seeley, J. R., & Allen, N. B. (1998). Gender differences in anxiety disorders and anxiety symptoms in adolescent. *Journal of Abnormal Psychology*, *107*(1), 109-117. doi:10.1037/0021-843X.107.1.109
- Martínez-Monteagudo, M. C., Inglés, C. J., Trianes, M. V., & García-Fernández, J. M. (2011). Profiles of school anxiety: Differences in social climate and peer violence. *Electronic Journal of Research in Educational Psychology*, *9*(3), 1023-1042. Geraadpleegd op http://www.investigacionpsicopedagogica.org/revista/articulos/25/english/Art_25_607.pdf
- Marcia, J. E. (1966). Development and validation of ego identity status. *Journal of Personality and Social Psychology*, *3*(5), 551-558.
- Marklein, E., Negriff, S., & Dom, L. D. (2009). Pubertal timing: Friend smoking, and substance use in adolescent girls. *Prevention Science*, *10*(2), 141-150. doi:10.1007/s11121-008-0120-y
- Meeus, W., Iedema, J., Helsen, M., & Vollebergh, W. (1999). Patterns of adolescent identity development: Review of literature and longitudinal analysis. *Developmental Review*, *19*(4), 419-461. doi:10.1006/drev.1999.0483
- Mullis, R. L., Graf, S. C., & Mullis, A. K. (2009). Parental relationships, autonomy, and identity processes of high school students. *The Journal of Genetic Psychology*, *170*(4), 326-338.

- Ollendick, T. H., & King, N. J. (1994). Fears and their level of interference in adolescents. *Behaviour Research and Therapy*, *32*(6), 635-638.
doi:10.1016/0005-7967(94)90183
- Ollendick, T. H., King, N. J., & Muris, P. (2002). Fears and phobias in children: Phenomenology, epidemiology, and aetiology. *Child and Adolescent Mental Health*, *7*(3), 98-106. doi:10.1111/1475-3588.00019
- Ranta, K., Kaltiala-Heino, R., Koivisto, A. M., Tuomisto, M. T., Pelkonen, M., & Marttunen, M. (2007). Age and gender differences in social anxiety symptoms during adolescence: The Social Phobia Inventory (SPIN) as a measure. *Psychiatry research*, *153*(3), 261-270.
doi:10.1016/j.psychres.2006.12.006
- Sartor, C. E., & Youniss, J. (2002). The relationship between positive parental involvement and identity achievement during adolescence. *Journal of Adolescence*, *31*(2), 165-184.
- Schwartz, S. J., Beyers, W., Luyckx, K., Soenens, B., Zamboanga, B. L., Forthun, L. F.,, & Waterman, A. S. (2011). Examining the light and dark sides of emerging adults's identity: A study of identity status differences in positive and negative psychosocial functioning. *Journal of Youth and Adolescence*, *40*(7), 839-859.
doi:10.1007/s10964-010-9606-6
- Soenens, B., & Luyckx, K. (2003). Nieuwe ontwikkelingen in onderzoek naar identiteitsvorming. *Kind en Adolescent*, *24*(4), 188-199.
doi:10.1007/BF03060892
- Tyrrell, M. (2005). School phobia. *The Journal of School Nursing*, *21*(3), 147-151.
doi:10.1177/10598405050210030401
- Venta, A., Sharp, C., & Hart, J. (2012). The relation between anxiety disorder and experiential avoidance in inpatient adolescents. *Psychological Assessment*, *24*(1) 240-248. doi:10.1037/a0025362
- Waterman, A. S. (1999). Issues of identity formation revisited: United States and The Netherlands. *Developmental Review*, *19*(4), 462-479.
doi:10.1006/drev.1999.0488
- Wytenbach, D. C. (2008). Relationship of parental attachment and identity status to college student adjustment. *Humanities and Social Sciences*, *69*(5-A), 1674.
- Zapert, K., Snow, D. L., & Tebes, J. K. (2002). Patterns of substance use in early through late adolescence. *American Journal of Community Psychology*, *30*(6), 835-852. doi:10.1023/A:1020257103376